

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Archiefrecht

Ketelaar, E.

Publication date

2009

Document Version

Final published version

Published in

Lezen! Teksten over het archief

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Ketelaar, E. (2009). Archiefrecht. In Y. Bos-Rops, G. Janssens, C. Juergens, & E. Ketelaar (Eds.), *Lezen! Teksten over het archief* (pp. 32-35). (Jaarboek / Stichting Archiefpublicaties; No. 2007). Stichting Archiefpublicaties.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

5. Archiefrecht

Openbaarheid van overheidsarchieven is de grondslag van het moderne archiefwezen, de kern van het archiefrecht en het uitgangspunt voor het handelen van de archivaris.¹ De Franse wet van 7 messidor an II (25 juni 1794) gaf de rechtzoekende burger recht op inzage van de overheidsarchieven.² In Nederland duurde het tot 1829 toen bij ministerieel reglement de archivariissen “aan wien de bewaaring is toevertrouwd van Rijks-, Provinciale- of Plaatselijke archieven” gemachtigd werden toegang tot de door hen beheerde archieven te verlenen “aan alle bij hun bekende en vertrouwde personen, die in het algemeen belang geschiedkundige nasporingen wenschen te doen.”³ De geschiedenis van dit reglement is beschreven door Van Meerendonk en Ribberink (nr. 5.132). Zij wijzen op het verband tussen het reglement en de door koning Willem I in 1826 uitgeschreven prijsvraag voor een plan tot bewerking van een algemene Nederlandse geschiedenis op grond van authentieke archiefbescheiden. Het voorstel daarvoor was afkomstig van L.P. Gachard, die in juni 1826 bij het rijksarchief te Brussel was aangesteld (zie nr. 3.66). Zijn chef P.J. de l'Ortye had niet veel op met de beoogde vernieuwing van het archiefbeheer. Zijn nota over openbaarheid van overheidsarchieven is bij het artikel van Van Meerendonk en Ribberink afgedrukt.

Ook na 1829 was in Nederland openbaarheid eerder gunst dan recht. Pas onder R.C. Bakhuizen van den Brink (sinds 1851 aan het Haagse rijksarchief verbonden, zie nr. 3.88) werd de openbaarheid van de archieven van dode letter werkelijkheid. Daarover handelt een deel van de oratie van M.A.P. Meilink-Roelofs (nr. 5.133) waarin verder vooral de geschiedenis en openbaarheid van de archieven van de VOC en de WIC aan de orde komen.

In 1856 werd bij Koninklijk Besluit de openbaarheid van de rijksarchieven geregeld. Een wettelijke regeling van de openbaarheid van rijks-, provinciale, gemeentelijke en waterschapsarchieven kwam er pas met de Archiefwet 1918.⁴ Die wet regelde ook de overbrenging van archieven naar de openbare archiefbewaarplaatsen (verplicht voor archieven van vóór 1811/1813), de zorg voor en het beheer van overheidsarchieven, de opleiding en benoeming van archivariissen, de provinciale archiefinspectie enz. In 1938 riep G.W.A. Panhuysen de Vereniging van Archivariissen in Nederland op te streven naar een nieuwe wet waarin onder meer het toezicht op nog bij de administratie berustende archieven zou worden gere-

¹ M. Bruggeman et al. (red.), *Openbaarheid in historisch en hedendaags perspectief. Jaarboek 2006 Stichting Archiefpublicaties*, S@P ('s-Gravenhage 2008) 34-45.

² Zie ook: Bondam (nr. 3.70); Panitch (nr. 3.91); Ribberink (nr. 3.96); Woelderink (nr. 3.100).

³ P.F. Hubrecht, *De onderwijswetten in Nederland en hare uitvoering. Vijfde afdeling: Wetenschap en Kunst*, II ('s-Gravenhage 1882).

geld.⁵ Na de Tweede Wereldoorlog werd Panhuysen voorzitter van een VAN-commissie die een nieuwe archiefwet voorbereidde. Vele van haar voorstellen kwamen uiteindelijk (met verscheidene bepalingen uit de Archiefwet 1918) terecht in de nieuwe archiefwet, die in 1962 tot stand kwam. Daarna nam het ontwerpen van het Archiefbesluit nog geruime tijd. Pas op 1 mei 1968 traden de Archiefwet 1962 en het Archiefbesluit in werking. In deze wet werd de termijn voor verplichte overbrenging van archiefbescheiden naar een archiefbewaarplaats op vijftig jaar gesteld. De opleiding tot hoger en middelbaar archiefambtenaar kreeg een wettelijke basis. Het archieftoezicht op zorg voor en beheer van de archiefbescheiden van rijk, provincies, gemeenten en waterschappen werd beter geregeld (zie nr. 5.128). Over vernietigingslijsten moest de bij de wet ingestelde Archiefraad worden gehoord. Deze Archiefraad, geïnstalleerd in 1968, heeft 361 adviezen over vernietigingslijsten en tal van andere onderwerpen van archiefbeleid en archiefwetgeving uitgebracht. In 1990 zette de Raad zijn werkzaamheden voort als Rijkscommissie voor de archieven, onderdeel van de Raad voor het cultuurbeheer, die in 1995 opging in de Raad voor Cultuur.

In 1976 werd de commissie ‘Nota archiefbeleid’ ingesteld met als taak te adviseren over herziening van de Archiefwet 1962. Veel energie hebben de commissie en het veld gestoken in de discussie over de vraag of de rijksarchieven in de provinciehoofdsteden zouden moeten worden omgezet in de provinciale archiefdiensten. De commissie bleef ernstig verdeeld, ook over de wenselijkheid om een verplichting voor gemeenten tot aanstelling van een gemeentearchivaris.

De ‘Discussienota archiefbeleid’ (nr. 3.79) verscheen in 1982. Daarin werd onder meer geadviseerd (zoals de Archiefraad al in 1974 had gedaan) de overbrengings-termijn van vijftig jaar te vervangen door de verplichting archieven over te brengen zodra de administratie ze niet meer veelvuldig nodig heeft, maar uiterlijk als ze 20 jaar oud zijn. Verder stelde de ‘Discussienota archiefbeleid’ voor de werkingssfeer van de archiefwet uit te breiden tot privaatrechtelijke instellingen die een verlengstuk van de overheid zijn. De archiefinspectie zou versterkt moeten worden door invoering van sanctiemogelijkheden bij onvoldoende zorg voor de archieven. Er dienden kwaliteitseisen voor archiefbescheiden te worden vastgesteld. De mogelijkheid tot vervanging van archiefbescheiden door andere informatiedragers zou verruimd moeten worden. De in rijksarchiefbewaarplaatsen berustende rechterlijke, notariële en andere publiekrechtelijke archieven van lokale herkomst (van voor 1811/1813) dienden aan de gemeenten te worden overgedragen.

Deze voorstellen van de commissie ‘Nota archiefbeleid’ zijn uiteindelijk (al dan niet aangepast) overgenomen in de Archiefwet 1995 en het Archiefbesluit 1995. Ze behoren tot de weinige principiële wijzigingen ten opzichte van de archiefwetgeving van 1962/1968. Omdat er zoveel continuïteit is in de archiefwetgeving 1918-1962-1995 behoudt veel van het commentaar en de jurisprudentie op de oude wetten zijn waarde. Daarvan getuigt mijn losbladige uitgave *Archiefrecht*.⁶

⁴ R. Fruin, *De Archiefwet 1918 Staatsblad No. 378*, 3 dln. (Alphen aan den Rijn 1919, 1920, 1929).

⁵ Zie J. Salverda, *Zorg(en) voor en over een goed archiefbeheer. Een vergelijkend onderzoek naar het onderscheid tussen archiefzorg en archiefbeheer bij archiefinspectie op het niveau van gemeenten* [doctoraalscriptie Universiteit van Amsterdam] (Nijmegen 2004) 9-27.

⁶ F.C.J. Ketelaar, *Archiefrecht* (Alphen aan den Rijn 1996 e.v.j.).

Deze is begonnen in 1963 als 'De Archiefwet 1962' door F.J. Duparc. Sinds 1980 verzorg ik de uitgave die in 1996 is omgedoopt en uitgebreid tot 'Archiefrecht'. Deze uitgave omvat niet alleen de Archiefwet 1995 en het Archiefbesluit 1995, maar ook vele andere regelingen van archiefrecht.⁷

Veel beknopter is de publicatie van Van Boven, Kramer en Noordam, *De Archiefwet 1995 in 100 trefwoorden* (nr. **5.125**). De honderd trefwoorden, elk voorzien van een korte toelichting, vormen een eerste ingang tot het archiefrecht. Verder bevat het boekje de tekst van Archiefwet 1995, Archiefbesluit 1995, de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel en de 'Nota van toelichting op het Archiefbesluit 1995'.⁸ Ketelaar en Noordam schreven voor het onderwijs een syllabus *Archiefrecht* (nr. **5.131**) die, zoals de titel aangeeft, ook andere regelgeving dan alleen de Archiefwet 1995 behandelt.

Immers, openbaarheid van overheidsinformatie wordt ook elders geregeld. Sinds 1980 kent Nederland de Wet openbaarheid van bestuur (WOB). Pas bij de herziening van deze wet in 1991 werd het openbaarheidsregime van de archiefwet afgestemd met dat van de WOB. Over die afstemming – die is overgenomen in de Archiefwet 1995 – gaat mijn artikel, 'De 'nieuwe' openbaarheid in de Archiefwet' (nr. **5.129**). Een diepgaande behandeling van de WOB en de jurisprudentie over openbaarheid van overheidsinformatie biedt de dissertatie van Daalder (nr. **5.127**). Daarin wordt ook aandacht geschonken aan de openbaarheid van informatie berustend bij instellingen van de Europese Unie en aan de openbaarheid in andere landen.⁹

Een derde openbaarheidswet is de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) die gaat over de verwerking van persoonsgegevens door overheden en particulieren.¹⁰ De Wbp is het Nederlandse gevolg van een Europese richtlijn (1995) betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens. In België heeft die richtlijn geleid tot de 'Wet tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens.' Onder verwerking valt ook het ter beschikking stellen, het raadplegen, het verwijderen enz. van persoonsgegevens. Het artikel van Ketelaar, 'Elke handeling telt' (nr. **5.130**) en de opstellen van Opsommer (nr. **5.135**) en Coenen (nr. **5.126**) geven aan waarmee archiefdiensten in Nederland en Vlaanderen bij de verwerking van persoonsgegevens rekening moeten houden. De door Preneel geschreven handleiding *Archief en openbaarheid* (nr. **5.136**) en het opstel van Schram, 'Archief en openbaarheid van bestuur' (nr. **5.137**) behandelen de openbaarheid van onderscheidenlijk overgebrachte archieven en documenten die nog bij de administratie berusten.

⁷ Daaronder de Auteurswet 1912. Zie F.C.J. Ketelaar, 'Auteursrecht en archieven', in: *Nederlands Archiefblad* 77 (1973) 263-291; A. Beunen en T. Schiphof, *Juridische Wegwijzer. Archieven en Musea online* (z.p. 2006) ook te downloaden van [http://www.taskforce-archieven.nl/document.aspx?id=/WIU/Juridische wegwijzer/JuridischeWegwijzerPrint.pdf](http://www.taskforce-archieven.nl/document.aspx?id=/WIU/Juridische%20wegwijzer/JuridischeWegwijzerPrint.pdf)

⁸ B.C.M. van Erp-Jacobs, *Archiefwet 1995* (Deventer 2006) (deel 90 van de editie Schuurman & Jordens) bevat meer regelingen en jurisprudentie dan *De Archiefwet 1995 in 100 trefwoorden*. Beide uitgaven kunnen niet volkomen up to date zijn. Zie daarom www.wetten.nl voor de actuele stand van wet- en regelgeving op rijksniveau.

⁹ Zie ook de studie door Duchein (nr. **12.232**).

¹⁰ G.C.M. Noordam en F.C.J. Ketelaar, 'Privacybescherming', in: Ketelaar- Den Teuling-Van Wijngaarden (nr. **1.18**) hoofdstuk 3540. Zij behandelen zowel de Wbp en sectorale privacywetten als de Wet gemeentelijke basisadministratie, de Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens, de Wet politiegegevens en de Wet geneeskundige behandelingsovereenkomst.

Zoals de beroepscode voor archivariissen aangeeft, dienen archivariissen zowel de openbaarheid als de persoonlijke levenssfeer te respecteren. Dat kan tot morele dilemma's leiden. In drie jaarredes als voorzitter van de VAN ging ik daarop in (nrs. **6.145**, **6.146**, **6.147**).¹¹ Steun kan men vinden in 'best practices' (zie de in de vorige alinea aangehaalde teksten) ook in die uit het buitenland. Daarom verwijzen we naar het artikel van Krüger (nr. **6.149**) over de bescherming van persoonsgegevens in Duitsland (met name met betrekking tot de dossiers van de Stasi) en dat van Kriger, 'Redressing Apartheid' (nr. **4.115**).¹²

¹¹ Zie rubriek 6 'Beroepsprofiel en beroepsethiek'.

¹² Zie ook Lajeunesse- Gravel (nr. **4.116**).